

HALACHIC AND HASHKAFIC ISSUES IN CONTEMPORARY SOCIETY

211 - MEDINAT YISRAEL, TESHUVA AND GEULA

OU ISRAEL CENTER - SPRING 2021

In the previous shiur we looked in depth at the question of the Ingathering of the Exiles to the Land of Israel. The fact of our current ingathering is undisputed. The question is whether this return to Israel constitutes 'Geula' - redemption. Are we living through the actual process of Geula, or maybe the start of it. Or is the State of Israel and the immigration of millions of Jews something incredibly positive for the Jewish people and the world as a whole, but completely unrelated to the process of Geula. The actual redemption may come in a very different way - iy'H very soon, but perhaps in many years (decades? centuries?) from now.

A] DEFINING 'GEULA'

A1] 'GEULA' IN CHUMASH

1. לָכֵן אָמַר לְבְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה' וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סְבִלַת מִצְרַיִם וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעַבְדֻתָם וְגֵאֲלְתִּי אֶתְכֶם (פרגוס אוניקלוס - ואפרוק יתרון) בְּזָרוּעַ נְטוּלָה וּבְשִׁפְטִים גְּדֹלִים: וְלִקְחֹתִי אֶתְכֶם לִי לְעָם וְהֵייתִי לְכֶם לְאֱלֹהִים וְיָדַעְתֶּם כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת סְבִלֹת מִצְרַיִם: וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁאַתִּי אֶת־יָדַי לְתֵת אֹתָהּ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלַעֲקֹב וְנָתַתִּי אֹתָהּ לְכֶם מוֹרְשָׁה אֲנִי ה'.

שמות ו-ו-ח

The Torah uses the expression 'geula' in the context of freedom from slavery - as one of the 4 expressions of redemption¹.

2. (כג) וְהָאָרֶץ לֹא תִמְכַר לְצִמְתָּת כִּי־לִי הָאָרֶץ כִּי־גֵרִים וְתוֹשְׁבִים אַתֶּם עִמָּדִי: (כד) וּבְכָל אֶרֶץ אֲחֵזְתֶּם גְּאֻלָּה תִתְּנוּ לָאָרֶץ: (כה) כִּי־יָמָּד אֲחִיד וּמָכַר מֵאֲחֻזָּתוֹ וּבָא גְאֻלוֹ הִקְרַב אֵלָיו וְגֵאֲלֵהוּ אֶת מִמְכָּרוֹ אֲחִיו: (כו) וְאִישׁ כִּי לֹא יִהְיֶה־לּוֹ גְאֹל וְהִשְׁגִּיהוּ יָדוֹ וּמָצָא כְּדִי גְאֻלָּתוֹ

ויקרא כה-כג-כו

The Land of Israel cannot be sold in perpetuity. There must always be the option of 'geula', when the original tribal owner can be restored to their ancestral lands through exercising an option to buy back the land. So too, if a person became poor was forced to sell their ancestral lands to a stranger they could be bought back by a relative who acts as the 'goel'. As such, the process of restoring ownership is called 'geula'.

3. (כט) וְאִישׁ כִּי־יִמְכַר בֵּית־מוֹשְׁבֵי עִיר חוֹמָה וְהִיתָה גְאֻלָּתוֹ עַד־תֵּם שְׁנַת מִמְכָּרוֹ יָמִים תִּהְיֶה גְאֻלָּתוֹ: (ל) וְאִם לֹא־יִגְאֹל עַד־מְלֹאת לֹשְׁנָה תִמְיַמָּה וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר־בָּעִיר אֲשֶׁר־לֹא לוֹ חֹמָה לְצִמְתָּת לִקְנָה אֹתוֹ לְדוֹרָתוֹ לֹא יֵצֵא בִּיבֹל: (לא) וּבִתְּי הַחֲצִרִים אֲשֶׁר אֵין־לָהֶם חֹמָה סָבִיב עַל־שְׂדֵה הָאָרֶץ יֵחָשֵׁב גְאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ וּבִיבֹל יֵצֵא

ויקרא כה-כט-לא

If a person sells a house in a walled city they have 1 year to perform 'geula' - buying back the house to restore its original ownership. For other property, 'geula' comes at the Yovel year if it were not bought back earlier.

4. (מז) וְכִי תִשְׁיֵג יָד גֵּר וְתוֹשֵׁב עִמָּךְ וּמָד אֲחִיד עִמּוֹ וְנִמְכַר לְגֵר תוֹשֵׁב עִמָּךְ אוֹ לְעֹקֵר מִשְׁפַּחַת גֵּר: (מח) אֲחֵרֵי נִמְכַר גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לּוֹ אֲחֵד מֵאֲחֵיו יִגְאֻלְנוּ: (מט) אוֹ־דָדוֹ אוֹ־בְרָדָדוֹ יִגְאֻלְנוּ אוֹ־מִשְׁאָר בְּשָׂרוֹ מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ יִגְאֻלְנוּ אוֹ־הַשִּׁיגָה יָדוֹ וְנִגְאֹל

ויקרא כה-מז-מט

If a person becomes poor and sold themselves as an indentured servant to non-Jews, they or a relative may buy back their liberty. This process is (five time in quick succession!) called 'geula'

1. R. Yoel Bin Nun (in his sefer *Nes Kibbutz Galuyot*, (Yediot Sefarim 2011) p32-35) points out that there are numerous expressions of redemption, yet the word 'geula' is only mentioned in the third. He concludes from this that earlier stages of redemption (such as the secular Zionist focus on saving the lives of Jews by bringing them to Eretz Yisrael) are also part of the redemption, and deserving of our praise to God. He reads the 'Dayeinu' song of the Haggada as emphasizing the each once of these stages would be enough to warrant our praise to God, but certainly not that it would have been enough and could have stopped there!

A2] 'GEULA' IN NAVI

- 'Geula' in Navi also describes a process of redemption - either from slavery to independence and from dispossession of ancestral lands to the restoration of those lands.

5. .... ובאת עד־בבל שם תנצלי שם יגאלך ה' מִכַּף אִיבִיךָ:

מיכה ד:י

6. פָּצְחוּ רִנְנוּ יַחְדָּו חֲרָבוֹת יְרוּשָׁלַם כִּי־נַתַם ה' עִמּוֹ גְּאֹל יְרוּשָׁלַם:

ישעיהו נב:ט

7. שָׁמְעוּ דְבַר־ה' גּוֹלִים וְהִגִּידוּ בְּאֵיִם מִמְּרֻחָק וְאִמְרוּ מִזְבַּח יִשְׂרָאֵל יִקְבָּצֵנוּ וְשִׁמְרוּ כְרֵעָה עֲדָרוֹ: כִּי־פָדָה ה' אֶת־יַעֲקֹב וְגְאֹלוֹ מִיַּד חֹזֶק מִמֶּנּוּ:

ירמיהו לא:ט-י

8. (ב) יֹאמְרוּ גְּאוּלֵי ה' אֲשֶׁר גְּאֹלֵם מִיַּד־צָר: (ג) וְמֵאֲרָצוֹת קִבְּצֵם מִמְּזֻרַח וּמִמְּעֶרֶב מִצְפוֹן וּמִיָּם:

תהלים קז:ב-ג

- 'Geula' in Navi also describes reconnecting to God after disconnection.

9. וְעָתָה כֹּה־אָמַר ה' בְּרַאֲפָן יַעֲקֹב וַיֶּצְרַף יִשְׂרָאֵל אֶל־תִּירָא כִּי גְּאֹלְתִיךָ קָרָאתִי בְּשֵׁמֶךָ לִי־אֶתָּה:

ישעיהו מג:א

10. וּבֹא לְצִיּוֹן גְּוֹאֵל וְלִשְׁבֵי פֶשַׁע בִּיַּעֲקֹב נֹאֵם ה' (מְאוֹדָת דוּד - אַז יִבּוֹא הַגּוֹאֵל לְצִיּוֹן וְהוּא מֶלֶךְ הַמַּשִּׁיחַ).

ישעיהו נט:כ

The Navi also speaks of 'the Goel', who many of the classic mefarshim associate with Mashiach. Nevertheless the 'Goel' in Navi is usually a reference to God Himself, who promised to redeem the Jewish people.

11. (א) הִנֵּה יוֹם־בָּא לָהּ' ..... (ו) וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא לֹא־יִהְיֶה אֹרֶךְ יָמֵיךָ וְקִפְאוֹן: (ז) וְהָיָה יוֹם־אֶחָד הוּא יוֹדֵעַ לָהּ' לֹא־יוֹם וְלֹא־לַיְלָה וְהָיָה לַעֲת־עֶרֶב יִהְיֶה־אֹרֶךְ: (ש"י - לֹא יוֹם וְלֹא לַיְלָה: לֹא אֹרֶךְ נֹגֵחַ כְּאוֹר שֶׁל עוֹלָם הַבַּיִת ... וְלֹא לַיְלָה וְלֹא עֵת זָרָה שִׁיעֲבֹד גְּלוּיּוֹת. שְׂמֻקּוֹדֵם שִׁמְיָ מִשִּׁיחָנוּ יִכּוּ וְאִין זָהֵם שִׁיעֲבֹד)

זכריה פרק יז ו-ז

Zecharia predicts that the period prior to 'the day of the Lord' will be neither one of light nor dark, but like evening and morning combined. Rashi explains that it will not have the bright clarity of full redemption, but neither will there be full subjugation.

A3] 'GEULA' IN CHAZAL

12. רבי אליעזר אומר: .... בניסן נגאלו, בתשרי עתידין ליגאל. רבי יהושע אומר: .... בניסן נגאלו, בניסן עתידין ליגאל.

ראש השנה יא.

What type of 'Geula' are Chazal talking about here? Mashiach? Restoration of the Jews to their Land?

13. רבי חייא רבא ורבי שמעון בן חלפתא הוו מהלכין בהדא בקעת ארבל בקריצתה וראו איילת השחר שבקע אורה. אמר רבי חייא רבה לר' שמעון בן חלפתא: בי רבי - כך היא גאולתן של ישראל! בתחילה קימאה קימאה כל מה שהיא הולכת היא רבה והולכת. מאי טעמא (מיכה ז:ח) כִּי־אֵשֶׁב בְּחֹשֶׁךְ ה' אֹרֶךְ לִי. כך בתחילה (אסתר בכא) וּמְרֻדְכִי יֵשֵׁב בְּשַׁעַר־הַמְּלָכִי. ואחר כך (שם ו:יא) וַיִּשְׁחַח הַמֶּן אֶת־הַלְבוּשׁ וְאֶת־הַסּוּס. ואחר כך (שם ו:יב) וַיֵּשֶׁב מְרֻדְכִי אֶל־שַׁעַר הַמְּלָכִי. ואחר כך (שם ח:טו) וּמְרֻדְכִי יֵצֵא מִלְּפָנֵי הַמְּלָכִי בִלְבוּשׁ מַלְכוּת. ואח"כ (שם ח:טז) לִיְהוֹדִים הֵיטָה אֹרְחָה וְשִׁמְחָה וְשִׁשְׁן וַיִּקָּר.

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת ברכות פרק א הלכה א

Famously, Chazal explain that Geula will come 'kima kima' - step by step and gradually, like the slightest light begins the process of dawn which leads to the rise of the sun. Some do not even recognize the dawn at the very start - only when the light is clearer.

14. ר' יודן אומר לפי שאין הגאולה באה על אומה זו בבת אחת, אלא קימעא קימעא ... לפיכך משולה הגאולה כשחר, שנאמר (ישעיהו נח"ח) אֲנִי יִבְקַע כְּשַׁחַר אוֹרָךְ. ולמה נמשלה כשחר? שאין לך אפילה גדולה יותר מאותה שעה הסמוכה לשחר. ואם יעלה גלגל חמה באותה שעה שהבריות ישינין, היו כל הבריות נלכדין. אלא עמוד השחר עולה ומאיר לעולם תחלה, ואחר כך גלגל חמה עולה ומאיר, ואין הבריות נלכדין.

מדרש תהלים (שחר טוב; בובר) מזמור יח

Elsewhere, Chazal explain that the darkest hour comes before the dawn. So too, the redemption will not come in a blinding flash which would confound those still in the dark but slowly, slowly, so that we can become used to it.

15. הנה ימים באים נאם-ה' והקמתי לדרך צמח צדיק ומלך מלך והשפיל ועשה משפט וצדקה בארץ: (רד"ק - זכו המשית. וקראו נמח שיביח אלתו בעולם כלאת נמח השדה)

ירמיהו כג"ה

Mashiach is compared to a plant, since the development of the process of Mashiach will occurs like a plant growing from the ground.

16. It is clear from all of this that our future salvation will sprout forth naturally .... that is through miracles disguised in nature. Therefore, time will be needed for this natural process to develop ....

Eim HaBanim Semeicha p139

17.

לדעת מראש כי אתחלתא דגאולה באה קמעא-קמעא, מעט-מעט, על פי חז"ל - כך היא גאולתן של ישראל: אור ל"י" (מיכה ז, ח), "הולך ואור עד נכון היום" (משלי ד, יח). קמעא קמעא באה, כאילת השחר, "כי אשב בחשך - די לכן כל פעולה של אתחלתא יש להתחיל אפילו במעט.

קול התור א"טו, הגאון מוילנה

The Vilna Gaon stresses that Geula is achieved step by step. Even a small step is significant.

- Clearly, one core understanding of Geula is the restoration of a person to their personal independence and their ancestral lands. In the context of the return of the Jewish people to Eretz Yisrael in the 20C, can this process be similarly defined as a 'Geula' process.
- In this definition, Geula does not necessarily have to lead directly to 'yeshua/salvation' or Mashiach?
- When Rav Teichtel says that 'time will be need' - how are we to understand this? In the non-Zionist perspective on Geula, which is deeply identified with the coming of Mashiach, people often see this as a miraculous and instantaneous event. From the Religious Zionist perspective, although we are experiencing the beginnings of Geula now - with the restoration of much of our independence and land - the process is a long and natural one. On that basis, many with this perspective see Mashiach as developing over the course of decade or even longer, as did the Purim story.

B] DEFINING MASHIACH

18. אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא לימות המשיח, אבל לעולם הבא - (ישעיהו סד: ג) עֵינֵן לֹא רְאִיתָ אֱלֹהִים זֹלְתָךְ יַעֲשֶׂה לְמַחְכֵּה לָךְ. ופליגא דשמואל. דאמר שמואל: אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד.

סנהדרין צט.

The Gemara quotes a machloket between Shmuel and R. Yochanan about whether the times of Mashiach will be natural or supernatural.

19. ג אל יעלה על דעתך שהמלך המשיח, צריך לעשות אותות ומופתים, ומחדש דברים בעולם, או מניח מתים, וכיוצא בדברים אלו שהטפשים אומרים; אין הדבר כן. שהרי רבי עקיבא חכם גדול מחכמי משנה הנה, והוא הנה נושא פליו שלבן פוזבא המלך, והוא הנה אומר עליו, שהוא המלך המשיח. ודמה הוא וכל חכמי דורו שהוא המלך המשיח, עד שנהרג בעוונות. כיון שנהרג, נודע שאינו משיח, ולא שאלו ממנו חכמים, לא אות ולא מופת. ועיקר הדברים, ככה הן: שהתורה היא את אין חקיה ומשפטיה משתנים לעולם, ולעולמי עולמים, ואין מוסיפין עליה, ולא גורעין מהן. וכל המוסיף או גורע, או שגלה פנים בתורה והוציא הדברים שלמפצות מפשוטן הרי זה בודאי רשע ואפיקורוס. (כשנת כרצ"ד - אל יעלה על דעתך וכו': ח"א והלא זן כוזבא היכ אומר אנא הוא מלכא משיחא ושלחו חכמים לבדקו אי מורח ודאין או לא וכיון דלא עביד הכי קטובה!?)

רמב"ם הלכות מלכים פרק יא הלכה ג

20. א אל יעלה על הלב שבימות המשיח, יבטל דבר ממהגו שלעולם, או יהיה שם חדוש במעשה בראשית; אלא עולם כמנהגו הולך. וזה שנאמר בישעיה "ונגר זאב עם-כבש, ונמר עם-גדי ירבע" (ישעיהו יא:1), משל וחיכה. ענין הדבר - שיהיו ישראל יושבין לבטח עם רשעי העולם, המשולים בזאב ונמר: שנאמר "זאב ערבות ישדדם--נמר שקד על-עריהם" (ירמיהו ה:1). ויחזרו בלם לדת האמת, ולא יגזלו ולא ישחיתו, אלא יאכלו דבר המתר בנחת בישראל, שנאמר "וארזה, כבקר יאכל-תבן" (ישעיהו יא:4; ישעיהו סה,כה). וכן כל פיוצא באלו הדברים הכתובין בענין המשיח, משלים הם. ובימות המלך המשיח יודע לכל לאיזה דבר היו משל, ומה ענין רמוזו בהן (כשגת הראש"ד - א"א והלא צתורה והשגתי חיה רעה מן הארץ!)

ב אמרו חכמים, אין בין העולם הזה לימות המשיח, אלא שעבוד מלכות בלבד

רמב"ם הלכות מלכים פרק יב הלכה א-ב

The Rambam rules like Shmuel and sees Yemot Hamashiach very much as part of this world - a non-miraculous continuation of our current existence, but ushering in an era of world peace. He emphasizes in particular that the halachic system will not change. The Ra'avad, following a more mystical line of thinking (also taken by the Ramban and others) understands Yemot HaMashiach to be a miraculous process where the world is entirely changed.

21. ומל ה' אלהיך את לבבך - .... ונראה מן הכתובים ענין זה שאומר, כי מזמן הצריחה היתה רשות ציד האדם לעשות כרצונו לדין או רשע, וכל זמן התורה כן, כדי שיהיה להם זכות בצחירתם בטוב ועונש בצרותם זרע. אבל לימות המשיח, תהיה הצחירה בטוב להם טבע, לא יתאוו להם ללכוד למה שאינו ראוי ולא יחפזו בו כלל. והיא המילה הנזכרת כאן. כי החמדה והתאוה ערלה ללב, ומול הלב הוא שלא יחמוד ולא יתאוה. וישבו האדם בזמן הכול לאשר היה קודם חטאו של אדם הראשון, שהיה עושה בטבעו מה שראוי לעשות ולא היה לו כרצונו דבר והפכו, כמו שפירשתי בסדר בראשית (ט:3). וזהו מה שאמר הכתוב צירמיה (לא:3-5), הגה ימים בלמים נאם ה' וכרתי את צית ישראל ואת צית יהודה צית חדשה לא כצית אשר כרתי את אבותם וגו', כי זאת הצית אשר אכרות את צית ישראל אחרי הימים ההם נתתי את תורתם בקרבם ועל לבם אכתובה. וזהו טעם יצר הרע ועשות הלב בטבעו מעשהו הראוי ....

רמב"ן דברים לו

The Ramban's conception of Mashiach was quite different that of the Rambam. The Ramban envisages a world which reverts to the pre-Sin state of Gan Eden, where the laws of the natural world and indeed those of the Torah as we know them cease to apply in the normal way.

22.

Regarding the anticipated Redemption of Yisrael, let nobody think that God will suddenly descend from heaven to earth and tell His nation to leave wherever they are, or that He will instantly send His Mashiach from the heavens to blow the great shofar and gather the distant people into Jerusalem, and that He will construct a fiery wall and that a Temple of flames will descend, as has been promised by His servants the prophets.

This is not what a wise person reads in the prophecies. Certainly, all the prophets' missions will be fulfilled in the End of Days, and not a single element will be left by the wayside, heaven forbid.

However, we will not flee and we will not hurry matters into a single day. Rather, the Redemption of Yisrael will come about slowly. Little by little, the strength of salvation will begin to grow, until "Yisrael will triumph" and "in the end they will prosper greatly," with all the missions and promises of the holy prophets fulfilled. With God's help, I will clarify this from the Ketuvim and from the words of our Sages.

Drishat Tzion, R. Tzi Hirsch Kallischer, p37

- The hashkafic dissonance between the Religious Zionist and the Charedi perspectives on Geula is therefore driven by two fundamental disagreements. (i) The definition of Geula, which Religious Zionists see as entirely different to the coming of Mashiach, whereas Charedi hashkafa conflates them; and (ii) The modality of Mashiach, which Religious Zionism views as a political and naturalistic process, and Charedi hashkafa sees as mystical and miraculous.

C] GEULA & TESHUVA

C1] THE TWO APPROACHES

23. (א) והיה כייבאו עליך פליהדברים האלה הנבוכה והקללה אשר נתתי לפניך והשבתי אל לבבך בכל-הגוים אשר הדיחתי ה' אלהיך שמה: (ב) ושבתי עד-ה' אלהיך ושמת בקלו ככל אשר-אנכי מצוה היום אתה ובניך בכל-לבבך ובכל-נפשך: (ג) ושב ה' אלהיך את-שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל-העמים אשר הפיצה ה' אלהיך שמה:

דברים לא-ב

The Torah describes the ultimate redemption in terms of Teshuva. The Jewish people will repent and God will return them to the Land.

24. (כב) לָכֵן אָמַר לְבֵית־יִשְׂרָאֵל כֹּה אָמַר אֲדֹנָי ה' לֹא לְמַעַנְכֶם אֲנִי עֹשֶׂה בֵּית יִשְׂרָאֵל כִּי אִם לְשֵׁם קְדוֹשִׁי אֲשֶׁר חִלַּלְתֶּם בְּגוֹלִים אֲשֶׁר־בָּאתֶם שָׁם: (כג) וְקִדְשֹׁתַי אֶת־שְׁמִי הַגְּדוֹל הַמְּחַלְלֵל בְּגוֹלִים אֲשֶׁר חִלַּלְתֶּם בְּתוֹכְכֶם וַיְדַעוּ הַגּוֹלִים כִּי־אֲנִי ה' נָאִם אֲדֹנָי ה' בְּהַקְדִּישִׁי בְּכֶם לְעֵינֵיהֶם: (כד) וְלִקְחֹתַי אֶתְכֶם מִן־הַגּוֹלִים וְקִבַּצְתִּי אֶתְכֶם מִכָּל־הָאֲרָצוֹת וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל־אֲדַמְתְּכֶם:

יחזקאל פרק לו

On the other hand, the prophecies of redemption in Yechezkel speak of a return to the Land without teshuva, but to end the chilul Hashem of exile.

25. אמר רב: כלו כל הקיצין, ואין הדבר תלוי אלא בתשובה ומעשים טובים. ושמואל אמר: דיו לאבל שיעמוד באבלו. כתנאי: רבי אליעזר אומר: אם ישראל עושין תשובה - נגאלין, ואם לאו - אין נגאלין. אמר ליה רבי יהושע: אם אין עושין תשובה - אין נגאלין! [אלא] [אמר לו] הקדוש ברוך הוא מעמיד להן מלך שגזרותיו קשות כהמן, וישראל עושין תשובה ומחזירן למוטב. תניא אידך: רבי אליעזר אומר: אם ישראל עושין תשובה - נגאלין, שנאמר (ירמיהו ג:כב) שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹבְבִים אַרְפָּה מְשׁוּבְתֵיכֶם. אמר לו רבי יהושע: והלא כבר נאמר (ישעיהו נב:ג) חֲנֻם נִמְכַרְתֶּם וְלֹא בְכַסֵּף תִּגְאָלוּ. חֲנֻם נִמְכַרְתֶּם - בעבודה זרה, ולא בכסף תגאלו - לא בתשובה ומעשים טובים. אמר לו רבי אליעזר לרבי יהושע: והלא כבר נאמר (מלאכי ג:ז) שׁוּבוּ אֵלַי וְאֶשְׁכַּח אֲלֵיכֶם. אמר ליה רבי יהושע: והלא כבר נאמר (ירמיהו ג: יד) כִּי אֲנֹכִי בָעַלְתִּי בְּכֶם וְלִקְחֹתִי אֶתְכֶם אֶתְדָּ מֵעִיר וּשְׂגִילִים מִמִּשְׁפָּחָה וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם צִיּוֹן. אמר לו רבי אליעזר: והלא כבר נאמר (ישעיהו לו:טו) בְּשׁוּבָה וְנִחַתְתֶּם תִּנְשָׁעוּן. אמר לו רבי יהושע לרבי אליעזר: והלא כבר נאמר (ישעיהו מו:טז) כֹּה אָמַרְהוּ גַאֲל יִשְׂרָאֵל קְדוֹשׁוֹ לְבוֹהֵ־נַפְשׁ לְמַתְעֵב גּוֹי לְעַבְדֵי מַשְׁלִים מְלָכִים יִרְאוּ וְקָמוּ שָׂרִים וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ. אמר לו רבי אליעזר: והלא כבר נאמר (ירמיהו ד: א) אִם־תִּשׁוּבוּ יִשְׂרָאֵל נָאִם־ה' אֵלַי תִּשׁוּבוּ. אמר לו רבי יהושע: והלא כבר נאמר (דניאל יב:ז) וְאֶשְׁמָע אֶת־הָאִישׁ לְבוֹשׁ הַבְּדִים אֲשֶׁר מִמַּעַל לְמִימֵי הַיַּאֲד וְלִרְם וּמִינֵי וּשְׂמָאלוֹ אֶל־הַשָּׁמַיִם וַיִּשָּׁבַע בְּתֵי הָעוֹלָם כִּי לְמוֹעֵד מוֹעֲדִים וְחֻצֵי וּכְכֹלֹת נֶפֶץ יִדְעִם־קְדוֹשׁ תִּכְלֶנָה כָּל־אֶלֶּה וגו'. ושתק רבי אליעזר.

סנהדרין צו:

The Gemara records a dispute between Rav and Shmuel, which reflects a debate in previous generations between R. Eliezer and R. Yehoshua³ as to whether the ultimate Geula will depend on the teshuva of the Jewish people or not. R. Eliezer (and Rav) insists that there can be no redemption without teshuva. R. Yehoshua (and Shmuel) insist that the redemption will come whether or not there is voluntary teshuva, although R. Yehoshua accepts that the teshuva process may ultimately be 'forced' by oppression from the non-Jews⁴. Each side quotes Torah verses to the other and, ultimately, it appears that R. Yehoshua wins. Yet the debate continued to Rav and Shmuel, so the issue seems not to have been concluded!

26. וְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן לֹא יָדַע אָדָם אִיךָ יִהְיוּ עַד שִׁיחִיו. שְׂדֵבָרִים סְתוּמִין הֵן אֲצֵל הַנְּבִיאִים. גַּם הַחֲכָמִים אִין לָהֶם קִבְלָה בְּדָבָרִים אֵלּוּ. אֶלָּא לְפִי הַכְרַע הַפְּסוּקִים. וּלְפִיכָךְ יֵשׁ לָהֶם מַחְלָקַת בְּדָבָרִים אֵלּוּ. וְעַל כָּל פָּנִים אִין סְדוּר הַנּוֹת דְּבָרִים אֵלּוּ וְלֹא דִקְדוּקִיהוֹן עֶקֶר בְּדָת ...

רמבם משנה תורה הלכות מלכים יב:

This debate clearly demonstrates the background to the Rambam's ruling (as seen in the previous shiur) that even the Nevi'im and Chazal were not clear on issues relating to Geula did not have a mesora which definitively described them.

- Which opinion does the halacha follow in this debate? Is teshuva needed for redemption or not?

27. איסתלק רבי ליעזר (קרנן בעדה - וכוה לדברי ר"י דאפילו זלא תשובה נגאלין לעת קז)

תלמוד ירושלמי (ונציה) מסכת תענית פרק א דף סג טור ד' ה"א

In the parallel sugya in Yerushalmi, it is even clearer that R. Eliezer ends up by agreeing with R. Yehoshua - that redemption can ultimately come without teshuva⁵.

- Another apparent support for the position of R. Yehoshua - that Geula will come with OR without teshuva is seen in another well know statement of Chazal:

28. אמר רבי אלכסנדר: רבי יהושע בן לוי רמי, כתיב (ישעיהו ס:כב) בְּעֵתָהּ וּכְתִיב (שם) אַחֲוִישְׁנָה! זְכוּ - אחישנה, לא זכו - בעתה. אמר רבי אלכסנדר: רבי יהושע בן לוי רמי, כתיב (דניאל ז:יג) וְנִאֲרֹ עִם־עַנְנֵי שָׁמַיָא כְּבַר אֲנִישׁ אֲתָהּ. וּכְתִיב (זכריה ט:יט) עֲנִי וְרַכְבֵּ עַל־חֲמֹר! זְכוּ - עם ענני שמיא (רש"י - צמחיות), לא זכו - עני ורוכב על חמור (רש"י - כעני הבא על חמורו בעלות).

סנהדרין צח.

2. This girs issue is immensely important. According to the textual version 'אלא', the predication of antisemitic oppression is part of the statement of R. Yehoshua who predicts that redemption can come without teshuva ie, if the people do NOT do teshuva then this will happen, but it is avoidable if the people do teshuva. According to the version 'אמר לו' (which is also the version in the Yerushalmi), this is a response by R. Eliezer who rules that teshuva is essential and will ultimately need to be forced. As such, this is the mechanism through which the teshuva will happen and is unavoidable. R. Yoel bin Nun (in his sefer *Nes Kibbutz Galuyot*, (Yediot Sefarim 2011) p29 fn5) suggests that this textual issue could have have arisen from an original manuscript which read 'אל', but where the apostrophe was mistakenly moved to 'אל'.

3. See also Zohar Chadash Parashat Noach which cites a parallel dispute between R. Eliezer and R. Akiva.

4. See Maharsha ibid.

5. Many mefarshim conclude that R. Eliezer ultimately agrees to R. Yehoshua's position - see Maharal, Netzach Yisrael end of chap 31.

29. א"ר יוחנן אמר הקדוש ברוך הוא לישראל - אף על פי שנתתי קצבה לקץ שיבא בין עושין תשובה בין שאין עושין בעונתה היא באה, אם עושין תשובה אפילו יום אחד אני מביא אותה שלא בעונתה. הוי (תהלים צה:ז) הַיּוֹם אִם-בְּקֶלֶל תִּשְׁמְעוּ

שמות רבה (וילנא) פרשת בשלח פרשה כה

Chazal expressed in different places the idea that Geula can come in different modes. If we do teshuva, it will come 'early'. If we do not, it will come 'at the appointed time'.

30. ואמר רבי יוחנן: אין בן דוד בא אלא בדור שכולו זכאי, או כולו חייב. בדור שכולו זכאי - דכתיב (ישעיהו ס:כא) וְעַמְּךָ בְּלִמְצוֹת צְדִיקִים לְעוֹלָם יִירָשׁוּ אֶרֶץ. בדור שכולו חייב - דכתיב (ישעיהו נט:טז) וַיִּרְא' כִּי-אֵין אִישׁ וַיִּשְׁתַּחֲוּם כִּי אֵין מִפְּגִיעַ, וכתוב (ישעיהו מח:יא) לְמַעַן אֶעֱשֶׂה.

סנהדרין צח.

Another famous quote from the Gemara expresses the same idea - that the ultimate redemption could potentially come in two modes. Mashiach will come to a generation that is either wholly worthy or wholly unworthy.⁶

31. ושמואל אמר: תמה זכות אבות (תוספות זס - אומר רבינו תם דזכות אבות תמה אבל זכות אבות לא תמה דהא כתיב (ויקרא כו:יב) וְזָכַרְתִּי אֶת-צְדִיקֵי יַעֲקֹב אֵף לְאַחַר גְּלוּת, ואין חין חנו מזכירין זכות אבות אלא בזרית)

שבת נה. ותוספות זס

Yet another expression of this is the contrast between 'Zechut Avot' - the inherent merit of the Jewish people as derived through our ancestors, which has now been exhausted, and 'Brit Avot' - the eternal covenant that God made with the Jewish people, which remains with us even after the long exile.⁷

32. כי קץ הגלות ישנו אפילו יהיו ישראל רשעים גמורים ח"ו

אור החיים ויקרא כה:כח

The Or Hachaim understands this to mean that redemption could come to a generation that is entirely wicked!

• R. Ya'akov Filber⁸ discusses these sugyot in depth and presents the following analysis. The two potential modes relating to the ultimate redemption and the coming of Mashiach operate in the following manner:

- MODE 1 - WITH VOLUNTARY TESHUVA: If the Jewish people voluntarily do teshuva then full Geula will come quickly and suddenly.

- MODE 2 - WITHOUT TESHUVA: If the Jewish people do not do teshuva willingly then Geula will come slowly and in stages. FIRST there will be a physical Geula which evolves step by step. SECOND there will be a teshuva leading to a spiritual Geula. But this teshuva may need to be 'forced' by the decrees of oppressors and God will also be involved in 'circumcising our hearts'. The dispute between R. Eliezer and R. Yehoshua concerning whether redemption can come without teshuva relates specifically to the first stage of this second mode - the physical redemption.

C2] THE HALACHIC/HASHKAFIC CONCLUSIONS?

33. כָּל הַנְּבִיאִים בָּלוּ צוּי עַל הַתְּשׁוּבָה וְאֵין יִשְׂרָאֵל נֹאֲלִין אֲלָא בְּתְשׁוּבָה. וּכְבָר הַבְּטִיחָה תּוֹרָה שְׂסוּף יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה בְּסוּף גְּלוּתוֹ וּמִנְדָּה הֵן נֹאֲלִין שְׁנֵאמַר (דברים לא) וְהָיָה כִּי יָבֹאוּ עֲלֵיךְ כָּל הַדְּבָרִים הַאֵלֶּה וְשָׁבַת עַד ה' אֶלְהֵיךָ (דברים לג) וְשָׁב ה' אֶלְהֵיךָ וְגו'.

רמבם משנה תורה הלכות תשובה זי

The Rambam appears to rule like R. Eliezer - that redemption can come only with teshuva⁹.

34. והנה אין צעירה הזאת תנאי בתשובה ועבודה, רק היא שטר עדות שנעשה הרעות ונוכל, ושהוא יתברך יעשה לנו צדקות חיים, אבל לא ישצית זכרנו, וישוצ ויתנחם ויפרע מן האויזים צחרבו הקשה והגדולה והחזקה, ויכפר על חטאתינו למען שמו.

רמב"ן דברים לב

The Ramban appears to rule like R. Yehoshua - that redemption will ultimately come with or without repentance.

6. The Vilna Gaon in his commentary to Tikunei Zohar Tikun 69:126 writes that it will surely now be the second option and redemption will come to a generation which is unworthy. He also explains that 'unworthy' does not be totally wicked, although see above that the Or Hachaim seems to disagree!

7. This is expanded on by R. Shlomo Elyashiv in the Leshem - U'chlama, Hakdamot U'sha'arim, Sha'ar 6 Chap 9.

8. Rav Filber is one of the foremost contemporary commentators on the works of Rav Avraham Y. Kook. He was a key talmid of R. Tzvi Yehuda Kook and a one of the founders of Yashlatz - the Yeshiva Ketana of Mercaz HaRav. His sefer Ayelet HaShachar deals in depth with issues of Geula and Eretz Yisrael.

9. Although see Kesef Mishne ibid who understands that the source for the Rambam is NOT the dispute between R. Eliezer and R. Yehoshua in Sanhedrin but rather the Gemara in Yoma 86b that teshuva brings redemption closer. Thus the Rambam may be following the position of R. Yehoshua (which fits better with the sugya), and still hold that redemption is helpful, but not ultimately essential.

- Again, we see different perspectives¹⁰ without a clear resolution. The Religious Zionist perspective follows R. Yehoshua's opinion that Geula can come even without a mass teshuva of the Jewish people. The Charedi perspective follows R. Eliezer's view that Geula is not possible without teshuva. As such, the current secular State of Israel cannot be part of the process of redemption.
- R. Yaakov Filber quotes¹¹ many Rishonim and Acharonim who also take the position that Geula can come without teshuva. These include: R. Sa'adia Gaon, Rashi, Ramban, Rabbeinu Bachya, Redak, Maharsha, Metzudat David, Maharal, the Ramchal, the Or Hachayim, the Gra, the Chafetz Chaim and the Leshem¹².
- However, the Religious Zionist position has another critical persecutive which adds a dramatic twist to the sugya!!!

35.

שתי תשובות הן : תשובה פרטית ותשובה כללית, תשובה פרטית — שישבו איש מדרכו הרעה לפי גדרי התשובה אשר גבלו ראשונים, הלא הם כתובים בספרי המוסר, ולכן נקראה תשובה פרטית, שנצרכת בפרטות לכל איש ואיש לפי מעשיו.

תשובה כללית — שישבו כל ישראל לארץ נחלת אבותינו, לקבל אלוהות ועול מלכותו יתברך, ועל התשובה הכללית צו כל הנביאים ואף-על-פי שאין אנו ראויים, ה' יעשה אתנו בכל נפלאותיו, בזכות אבותינו הקדושים.

כשישבו ישראל לארץ, הקדוש-ברוך-הוא יחזיר שכינתו לציון, והיא התשובה כמה שנאמר ב"תקונים": "ותיבתא מאי ניהו, דיחזיר שכינתא לאתרה" רצה לומר, התשובה היא שישבו ישראל לארץ, כדי שיחזיר ד' שכינתו לציון. וכל הקצין כלו ואין הדבר תלוי אלא בתשובה, שישבו ישראל לארץ.

רב יהודה אלקלעי, גורל לה, מהדורה א', תרי"ז סימן ד'

36.

אם לא ישבו ישראל לארצם, ד' מעמיד להם מלך, שגורתיו קשות כהמו, ויתקנאו בהם אנשי הארץ ויתנו עיניהם באשר להם. ואם בחכמתם ישימו לבבם על דרכיהם, אז ייטיב להם ואם לאו, יהיו

מן הצועקים ואינם נענים, כמו שארע לאבותינו מגרשי ספרד ודומיהם.

רב יהודה אלקלעי, ספר חיים, סימן ז' דף ג.

Rabbi Yehuda Alkalai (19C Europe/ Eretz Yisrael) understood that the teshuva discussed in this debate is a national teshuva of the Jewish people, not the private teshuva of the individual. In private teshuva, the individual must repent for their sins and return to God through a life of renewed Torah and mitzvot. National teshuva is expressed through the return of the nation to Eretz Yisrael! If the people do not take that opportunity when they can do so, the Gemara predicts that God will send antisemitic oppressors to attack the Jewish people until they DO return to Eretz Yisrael. Thus, EVEN if the halacha follows R. Eliezer that teshuva is necessary, this can be achieved through mass aliya!

D] IDENTIFYING THE SURE SIGNS OF GEULA

37. (לג) כֹּה אָמַר אֲדֹנָי ה' בַּיּוֹם טִהְיֶה אֶתְכֶם מִכָּל עֲוֹנוֹתֵיכֶם וְהוֹשַׁבְתִּי אֶת-הָעָרִים וְנִבְנוּ הַחֲרֻבוֹת: (לד) וְהָאָרֶץ הַנִּשְׁמָה תַעֲבֹד תַּחַת אֲשֶׁר הִיְתָה שְׂמֵמָה לְעֵינֵי כָל-עוֹבְרֵי: (לה) וְאָמְרוּ הָאָרֶץ הַלֵּזוּ הַנִּשְׁמָה הִיְתָה כְּגֹרְעֵדוֹ וְהָעָרִים הַחֲרֻבוֹת וְהַנִּשְׁמָוֹת וְהַנְּהַרְסוֹת בְּצִוְרוֹת וְשָׁבוּ: (לו) וְיָדְעוּ הַגּוֹלִים אֲשֶׁר יִשְׁאַרְוּ סְבִיבוֹתֵיכֶם כִּי אֵין ה' בְּלִיתִי הַנְּהַרְסוֹת נִטְעָתִי הַנִּשְׁמָה אֵין ה' דִּבְרַתִּי וְעִשְׂתִּי: ס

יחזקאל פרק לו

The passage from Yechezkel (quoted above) goes on to describe the reflowering of the Land at the time of Geula.

38. ואמר רבי אבא: אין לך קץ מגולה מזה, שנאמר (יחזקאל לו:ח) וְאֵתֶם הָרִי יִשְׂרָאֵל עֲנַפְכֶם תִּתְּנוּ וּפְרִיכֶם תִּשְׂאוּ לְעַמֵּי יִשְׂרָאֵל כִּי קָרְבוּ לָבֹא. (רש"י - כשתתן ארץ ישראל פריה צעין יפה אז יקרב הקץ, ואין לך קץ מגולה יותר.)

סנהדרין צח.

We saw above the Gemara in Sanhedrin 98a where R. Eliezer remained silent after hearing R. Yehoshua's final proof that teshuva is NOT essential for redemption. The Gemara immediately goes on to state 'and R. Abba states' that the surest way to know that Geula is approaching is the reflowering of Eretz Yisrael. Why is this added to the debate?

39.

כזה שארץ ישראל עושה פירותיה בעין יפה... בהסבר זה בגמרא זכיתי לכוון לדברי רבי זונדל סלנטר רבו של רבי ישראל סלנטר, אבי תנועת המוסר, כפי שהובאו בספרו של רבי נתן פרידלאנד, המזכיר את רבי זונדיל כמוורו ורבו.

...ומהו הקשר שבין שני המאמרים? צריכים אנו לומר, אפוא, שהקשר הוא ענייני. מכיון שהקץ אינו תלוי בתשובה — זוהי מסקנת התנאים שם, כיצד, אפוא, נוכל להכירו?

רב צבי יהודה קוק, לנתיבות ישראל ב', 'מומו יט למדינת ישראל'.

10. See R. Chaim Drukman's book *Kim'a Kim'a* (now available in English - *Step by Step*, 2020), Chapter 7 where Rav Drukman also brings multiple opinions that follow R. Yehoshua.

11. Ayelet HaShachar p 171.

12. He quotes the relevant passages from each commentator and concludes with the words of the Satmar Rav that anyone who alleges that redemption can come without teshuva is a heretic! R. Filber notes that there are many classic commentators who would not agree with the Satmar Rebbe on on this point.

R. Tzvi Yehuda Kook (reflecting an earlier position of R. Zundel Salanter) understands that, since the Gemara concludes like R. Yehoshua - that redemption is NOT dependant on teshuva, we will not know when redemption is coming. As such, we need a sign to indicate that Geula has begun. This sign is the renewed fertility of Eretz Yisrael

40. וְהִשְׁמַתִּי אֶנְי אֶת־הָאָרֶץ וְשָׁמְמוּ עָלֶיהָ אֲבִיבִים הַשְּׂבִימִים בָּהּ:

ויקרא כו:לב

In the Tochacha in Vayikra, the Torah predicts that Eretz Yisrael will be barren and desolate, but that our enemies on the land will also be desolate.

41. וכן מה שאמר זכאן (בפסוק לב) וְשָׁמְמוּ עָלֶיהָ אֲבִיבִים, היא בשורה טובה מצרפת בכל הגליות שאין ארצנו מקבלת את אויבינו. וגם זו ראייה גדולה והבטחה לנו. כי לא תמצא בכל הישוב ארץ אשר היא טובה ורחבה ואשר היתה נושבת מעולם, והיא חרבה כמוה. כי מאז יאלנו ממנה לא קבלה חומה ולשון, וכולם משתדלים להושיבה ואין לאל ידם.

רמב"ן ויקרא כו:

42. (לב) ושממו עליה אויביכם. שממה תהיה לאויביכם שלא ימצאו בה נחת רוח, ובשורה טובה היא לישראל. וכן דרשו רז"ל בתורת כהנים (ספרא ו:ח): 'זו מדה טובה לישראל, שלא יהו ישראל אומרים: הואיל וגלינו מארצנו עכשיו האויבים באים ומונאים עליה נחת רוח ...! ומזה אמר שאף היושבים בה ינהגו שממה עליה שלא יבנו עליה חומה ומגדל. וכל האומות ישתדלו לצנותה ואין להם כח, ויש צוה סימן גדול לישראל שמיום שחרבה לא קבלה חומה ולשון, ולא תקבל עד שישובו אפרוחיה לתוכה.

רבינו בחיי ויקרא פרק כו פסוק לב

The Ramban and his student R. Bachya (based on the Sifra) point out the wonderful news hidden in this verse. Even through Eretz Yisrael is one of the most fertile parts of the whole world, it will not release its bounty to our enemies, only to the Jewish people.

43. We traversed some miles of desolate country whose soil is rich enough, but is given over wholly to weeds—a silent, mournful expanse, wherein we saw only three persons—Arabs, with nothing on but a long coarse shirt (Chap 47) .....

Palestine sits in sackcloth and ashes. Over it broods the spell of a curse that has withered its fields and fettered its energies. .... Nazareth is forlorn; about that ford of Jordan where the hosts of Israel entered the Promised Land with songs of rejoicing, one finds only a squalid camp of fantastic Bedouins of the desert. Jericho the accursed, lies a moldering ruin.... Bethlehem and Bethany, in their poverty and their humiliation, have nothing about them now ..... Renowned Jerusalem itself, the stateliest name in history, has lost all its ancient grandeur, and is become a pauper village; the riches of Solomon are no longer there to compel the admiration of visiting Oriental queens; the wonderful temple which was the pride and the glory of Israel, is gone .... The noted Sea of Galilee, where Roman fleets once rode at anchor .... was long ago deserted by the devotees of war and commerce, and its borders are a silent wilderness. Capernaum is a shapeless ruin; Magdala is the home of beggared Arabs; Bethsaida and Chorazin have vanished from the earth, and the "desert places" round about them .... sleep in the hush of a solitude that is inhabited only by birds of prey and skulking foxes.

Palestine is desolate and unlovely. And why should it be otherwise? Can the curse of the Deity beautify a land?

Palestine is no more of this work-day world. It is sacred to poetry and tradition—it is dream-land. (Chap 56)

The Innocents Abroad, Mark Twain¹³

44.

עד כי, בעת החלו שרידי בניה לחונן עפרה, מצאווה חרבה ושוממה, כיום עזובה אבותינו. ציה ואופל כיסו פניה, שמה ושאייה על כל הרריה. שדה חמודותיה עזובות וכרמי גפניה זנחות. ושמונת-עשרה מאות שנות שיכוליה, לא העצירו כח להיטיב מצבה ולבנות הריסותיה.

אך החלו בניה לבא שעריה, לשכון חדריה, האח! תראינה עינינו, יפה נוף, משוש חמדתנו. לאט לאט, תסיר צעיף אלמנותה תחליץ שד להיניק גוריה, תתנער מעפר שיממותיה ותתעטף בשמלת כלולות.

ר' יואל משה סלומון

Yoel Moshe Soloman, one of the founders of Petach Tikva in 1878, expressed this in beautiful poetry.

• In the third and final shiur in this series we will be'H look more closely at the non-Messianic Religious Zionism of Rav Soloveitchik and his talmidim and the implications this may have for the modern State of Israel.

13. Twain toured Eretz Yisrael in 1867, 11 years before the founding of Petach Tikva. Available in full at <https://www.gutenberg.org/files/3176/3176-h/3176-h.htm#ch46>
To download more source sheets and audio shiurim visit www.rabbimanning.com